

Zlatka Cugmas, Nataša Kepe-Globevnik, Jovita Pogorevc Merčnik in Tina Štemberger

Vpletenost staršev v otrokovo šolanje

Povzetek: Vpletenost staršev je definirana kot stopnja, na kateri se starši posvetijo starševski vlogi in pospešujejo otrokov optimalni razvoj (Maccoby in Martin v Grolnick in Slowiaczek 1994). Grolnick in Slowiaczek (prav tam) delita starševsko vpletenost na splošno in na izobraževalnem področju. Na izobraževalnem področju razlikujeta vedenjsko, osebno in spoznavno oz. intelektualno vpletenost. V raziskavi, v kateri je sodelovalo 121 učencev zadnjega razreda osnovne šole oz. dijakov prvega letnika srednje šole, smo z *Vprašalnikom vpletenosti staršev v šolanje otrok za učence in dijake (VSI-O)* in *Vprašalnikom vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok za starše (VSI-S)* preučile, ali so otrokov spol, stopnja šolanja (tj. osnovna oz. srednja), vrsta srednje šole in izobrazba staršev povezani z vrsto in stopnjo vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok, ter ugotovljale povezanost med vrsto in stopnjo vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok in otrokovimi šolskimi ocenami v preteklem šolskem letu in pričakovano končno stopnjo izobrazbe. Analize podatkov so temeljile na deskriptivni statistiki, izračunih hi-kvadrat testov in enosmernih analiz varianc. Rezultati so pokazali, da so starši bolj dejavno vpleteni v šolanje svojih hčerk kot sinov ter osnovnošolcev kot srednješolcev; da so bolj izobraženi starši bolj vpleteni v šolanje svojih otrok kot manj izobraženi starši in da je stopnja vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok pomembno povezana z otrokovim šolskim uspehom in izobrazbenimi aspiracijami.

Ključne besede: vpletenost staršev, osnovnošolci, srednješolci, dejavniki vpletenosti, šolski uspeh, izobrazbene aspiracije

UDK: 37.064.1

Strokovni prispevek

Dr. Zlatka Cugmas, redna profesorica, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Koroška cesta 160, SI-2000 Maribor, Slovenija; e-naslov: zlatka.cugmas@siol.net

Mag. Nataša Kepe-Globevnik, A-projekt, d.o.o., Vinarje 110B, SI-2000 Maribor, Slovenija; e-naslov: aprojekt@siol.net

Mag. Jovita Pogorevc Merčnik, Center za socialno delo Slovenj Gradec, Ozka ulica 1, SI-2380 Slovenj Gradec, Slovenija; e-naslov: jovita.pogorevc@gmail.com

Tina Štemberger, Osnovna šola Dragomirja Benčiča Brkina, Reška cesta 30, SI-6240 Kozina Hrpelje, Slovenija; e-naslov: tina.stemberger80@gmail.com

Uvod

V današnji družbi je izobrazba pomembna vrednota, zato si starši želijo, da bi tudi njihovi otroci dosegli takšno stopnjo izobrazbe, ki bi jim omogočala opravljati po njihovem mnenju dostojen poklic. V želji po čim večji šolski uspešnosti se starši na različne načine zanimajo za šolanje svojih otrok. Avtorji znanstvenih in strokovnih prispevkov ob tej problematiki uvajajo pojem vpletenosti staršev.

Pojem vpletenost staršev

Vpletenost staršev (ang. *involvement*) je definirana kot stopnja, na kateri se starši posvetijo starševski vlogi in pospešujejo otrokov optimalni razvoj (Maccoby in Martin v Grolnick in Slowiaczek 1994). Zajema količino truda, usmerjenega k otroku, v primerjavi z drugimi dejavnostmi staršev (Pulkkinen v prav tam).

C. Rosenzweig (2001) navaja, da je vpletenost staršev v šolanje otrok aktualna tema šele dobri dve desetletji.

Grolnick in Slowiaczek (1994) razlikujeta starševsko vpletenost na splošno in na izobraževalnem področju. Na izobraževalnem področju razlikujeta vedenjsko, osebno in spoznavno oz. intelektualno vpletenost. Vedenjska vpletenost se kaže v tem, da se starši udeležujejo roditeljskih sestankov in drugih dejavnosti v šoli. S takim vedenjem otroku sporočajo, da je šolanje pomembno. Razvijejo bolj realistično predstavo o šolanju svojega otroka in se seznanijo z načini pomoči otroku (Baker in Stevenson v prav tam). Vedenjska vpletenost staršev lahko vpliva tudi na učitelje. Če opazijo, da se starši bolj zanimajo za šolo, se lahko tudi sami bolj posvetijo otroku, kot bi se mu, če se starši ne bi toliko zanimali za šolo (Epstein v prav tam). Osebna vpletenost staršev pomeni, da se starši z otrokom pogovarjajo o šoli in mu na različne načine sporočajo, da se zanimajo za njegovo šolanje, spoznavna vpletenost pa, da starši otroka spodbujajo k dejavnostim, ki spodbujajo njegov spoznavni razvoj (prav tam).

Grolnick in Slowiaczek (prav tam) navajata, da ni nujno, da starši izražajo različne vrste vpletenosti v enaki meri. Avtorja sta izvedla raziskavo z učenci šestega, sedmega in osmega razreda osnovne šole. Ugotovila sta, da matere izražajo

višjo stopnjo vpletenosti kot očetje, vendar pa oboji s svojo vpletenostjo pomembno vplivajo na šolske dosežke. Izobrazba staršev je bila pomembno pozitivno povezana s spoznavno vpletenostjo, z vedenjsko vpletenostjo je bila pomembno pozitivno povezana le izobrazba očetov. Vedenjska in spoznavna vpletenost sta posredno povezani z otrokovimi šolskimi dosežki. Posredna dejavnika sta otrokova zaznava lastne kompetentnosti in razumevanje dejavnikov, ki vplivajo na dosežke. S tem da se starši zanimajo za otrokove šolske dosežke, dobi otrok občutek, da je za starše pomemben in da na dosežke lahko vplivamo. Možen pa je tudi nasproten vpliv, torej otroci, ki bolj zaupajo lastni kompetentnosti in so bolj prepričani, da lahko vplivajo na svoje dosežke, izražajo večjo motiviranost za učenje in spodbujajo svoje starše k sodelovanju s šolo. Poleg tega je verjetno, da starši šolsko uspešnejših otrok raje obiskujejo šolo in sodelujejo z učitelji kot starši manj uspešnih otrok.

Vpletenost staršev v otrokovo šolanje in otrokovi šolski dosežki

Pojavljajo se ta aktualna družbena vprašanja: kaj naj starši storijo, da bodo njihovi otroci uspešnejši učenci oz. dijaki, koliko starševski vložek v resnici pripomore k otrokovemu šolskemu uspehu in katere specifične prakse ustvarjajo razliko v dosežkih učencev (Rosenzweig 2001).

C. Rosenzweig (prav tam) je v metaanalizi študij s problematiko vpliva vpletenosti staršev na učni uspeh otrok raziskovala faktorje pozitivnega in negativnega vpliva. V raziskavi je zajela vse študije, izvedene med letoma 1979 in 1999, ki so omenjeno problematiko obravnavale pri otrocih in dijakih v etnično mešani populaciji.

V metaanalizi 34 ustreznih študij s področja vpliva vpletenosti staršev v izobraževanje otrok je C. Rosenzweig potrdila 20 neodvisnih spremenljivk, ki so bile pozitivno povezane s šolsko uspešnostjo otrok in skupaj pojasnile skoraj četrtino njene variance. Izmed njih je kot najpomembnejše izločila sedem, ki so skupaj pojasnile 16,3 % variance v učenčevih dosežkih (razvrščene so od najpomembnejše do najmanj pomembne): aspiracije v zvezi z izobraževalnimi dosežki in pričakovano oceno, angažiranost staršev, avtoritativni stil vzgoje, spodbujanje otrokove samostojnosti, čustvena opora, omogočanje razvoja interesov in učenja v najširšem smislu ter sodelovanje staršev s šolo. Potrdila je tudi osem spremenljivk vpletenosti staršev, ki so bile negativno povezane s šolsko uspešnostjo in so skupaj pojasnile 31,9 % variance učenčevega neuspeha v šoli. Te so: kaznovanje za nezadovoljive ocene, zunanje nagrade, negativni nadzor, nadzorovanje domačih nalog, neangažiranost staršev, spodbujanje konformizma, permisivna vzgoja in splošni nadzor.

Aspiracije v zvezi z dosežki pri izobraževanju so dejavnik, ki je najmočnejše povezan z učno uspešnostjo. Vsebuje te komponente: vrednote staršev, pričakovanja otrokovih ocen, izobraževalne cilje, učne strategije in pričakovanja izobrazbenih dosežkov.

Steinberg, Lamborn, Dornbusch in Darling (1992) so raziskali, kako na učenčeve šolske uspehe vplivajo odnos med starši in otroki, vpletenost staršev v šolanje otrok in zahteve staršev glede doseganja šolskih rezultatov. Rezultati so bili zbrani v vzdolžni študiji, ki je potekala v letih 1987 in 1988 med 6400 mladostniki med 14. in 18. letom starosti v etnično mešani populaciji.

Anketirali so samo mladostnike in ne tudi njihovih staršev, da bi dobili kar najraznovrstnejšo populacijo in se izognili težavam z zbiranjem podatkov od ločenih staršev. Vendar pa avtorji opozarjajo, da ima otrokovo dožemanje staršev enako močan vpliv na njegov razvoj kot samo vedenje staršev (Golden 1969; Moskowitz in Schwarz v Steinberg idr. 1992).

Raziskava je pokazala, da ima najbolj pozitiven vpliv na otrokove šolske dosežke avtoritativni vzgojni stil, ki je v nasprotju z avtoritarnim in permisivnim definiranim s kombinacijo visoke ravni zavzetosti in zahtevnosti (Maccoby in Martin v prav tam). S tem, da starši otroku dovoljujejo izraziti mnenje, mu dajejo občutek ljubljenosti, pomembnosti in enakovrednosti, otroku omogočajo razviti visoko stopnjo samozaupanja, samostojnosti, samokontrole in motiviranosti za dosežke (Cugmas 1999).

Steinberg (v Steinberg idr. 1992) opredeljuje tri pomembne komponente starševstva, ki vplivajo na zdrav psihični razvoj in šolsko uspešnost mladostnika, in sicer: zagotavljanje opore (tj., v kolikšni meri mladostniki doživljajo svoje starše kot ljubeče, odzivne in vključene v skupno življenje), doslednost pri uravnavanju mladostnikovega vedenja ter zagotavljanje psihološkega osamosvajanja (tj., v kolikšni meri starši vzpostavljajo neprisiljeno, demokratično disciplino in spodbujajo mladostnike, da izrazijo svojo individualnost znotraj družine). Vse tri komponente opredeljujejo avtoritativni vzgojni stil.

Raziskava avtorjev Steinberg idr. (prav tam) je potrdila, da poleg avtoritativnega starševstva na šolsko uspešnost močno vplivajo tudi neposredna vpletenost staršev v šolske dejavnosti ter zahteve staršev glede otrokovega šolskega uspeha. Stevenson in Baker (1987) sta ugotovila, da imajo otroci staršev, ki so bolj vpleteni v njihovo izobraževanje, višje ocene, če izenačimo preostale faktorje.

Avtorji poročajo (prav tam), da avtoritativno starševstvo vodi k boljšemu delu mladostnika in večji angažiranosti v šoli. Raziskava je potrdila tudi pomembno pozitivno povezanost med avtoritativnim starševstvom in vpletenostjo v šolanje otrok ter avtoritativnim starševstvom in zahtevnostjo v zvezi s šolskim uspehom, označeno kot spodbujanje k uspehu. Pojem spodbujanje k uspehu so avtorji raziskave opredelili kot stopnjo, kako močno starši jasno ali z namigi izražajo željo, da bi bil otrok v šoli uspešen. Opredelili so jo predvsem z določanjem meje, kako nizke ocene so za starše še sprejemljive.

Vpletenost staršev v šolanje otrok so avtorji raziskave opredelili kot pomoč pri nalogah, če jih otroci za le-to prosijo, vključevanje v šolske programe, spremljanje športnih in drugih dejavnosti in prireditev v šoli, pomoč pri izbiri izbirnih vsebin in poznavanje mladostnikovih dosežkov v šoli.

Rezultati raziskave so jasno pokazali, da vpletenost staršev v šolanje njihovih otrok ostane pomemben dejavnik otrokovega uspeha tudi v mladostniških letih; da vodi k boljšemu učnemu uspehu in ni le spremljevalni pojav. Prav tako je raziskava pokazala, da imajo starši le malo neposrednega vpliva na angažiranost svojih mladostnikov v šoli.

N. Hill idr. (2004) so izvedli raziskavo s 463 družinami, pri tem pa so v vzorec zajeli učitelje, starše in mladostnike; preučevali so jih vzdolžno med 12. in 16. letom starosti. Zanimalo jih je, ali je vpletenost staršev v šolanje njihovih mladostnikov povezana s poklicnimi in izobrazbenimi aspiracijami otrok.

Avtorji raziskave so vpletenost staršev osnovnošolcev definirali kot delo staršev s šolo in z otroki v korist otrokovih šolskih dosežkov in uspeha v prihodnosti, ali konkretnije, kot prostovoljno delo v šoli, komunikacijo med starši in učitelji, vključenost v dejavnosti doma, ki so povezane z otrokovo šolo, kakovosten odnos med starši in učitelji; vpletenost staršev srednješolcev pa kot diskusije med starši in mladostniki o šoli in prihodnosti ter diskusije med starši, učitelji in šolsko upravo (Hill in Taylor v Hill idr. 2004).

Še posebej omenjene diskusije so se v dobi mladostništva izkazale kot močno povezane s šolsko uspešnostjo (Eccles in Harold 1993; 1996; Epstein in Dauber 1991; Epstein in Sanders 2002; Hill 2001; Reynolds v Hill idr. 2004).

Vpletenost staršev v šolanje otrok izboljša učni uspeh otrok tudi z zmanjšanjem vedenjskih problemov, ki otežujejo učenje. Agresivnost, nepozornost in socialni problemi so tri vedenjska področja, ki so negativno povezana z dosežki. Pričakovana vloga vpletenosti staršev v šolanje je v tem primeru v povečani socialni kontroli, vzpostavljanju stikov s šolskimi svetovalnimi in drugimi službami ter povezanosti z drugimi starši. Starši lahko dobijo učinkovite strokovne informacije, to pa izboljša njihove sposobnosti za učinkovito vplivanje na otrokovo vedenje (Epstein 1987; Epstein in Sanders 2002; Yonezawa v Hill idr. 2004). Pomembna plat je tudi socialna opora med starši, ki imajo skupne cilje, to pa še dodatno poveča socialni odpor proti nesprejemljivemu vedenju otrok (McNeal v prav tam).

Vpliv socialno-ekonomskega statusa (v nadaljevanju besedila: SES) družine oz. izobrazbe staršev na njihovo vpletenost v šolanje otrok

V raziskavi N. Hill idr. (prav tam) so učitelji posredovali podatke o pogostosti in kakovosti odnosov s starši ter o šolskih vedenjskih problemih mladostnikov, starši o pogostosti stikov s šolo, mladostniki pa o vpletenosti staršev v njihovo šolsko delo ter o svojih aspiracijah v zvezi z izobrazbo in poklicem. Zbrani so bili tudi podatki o učni uspešnosti mladostnikov in izobrazbeni stopnji njihovih staršev.

Tudi ta raziskava je dokazala pomemben vpliv vpletenosti staršev v šolanje mladostnikov. Rezultati so pokazali, da so starši z višjo stopnjo izobrazbe bolj vpleteni v šolanje otrok po poročilih staršev in učiteljev sodeč, ne pa tudi sodeč po poročilih mladostnikov. Podrobnejša raziskava je pokazala, da sama pogostost stikov ni toliko različna med skupino z višjo in nižjo izobrazbeno strukturo, so pa učitelji kot kvalitetnejše označili stike s starši z višjo stopnjo izobrazbe; poročali so o bolj podobnih ciljih in lažjem medsebojnem razumevanju. Učitelji so poročali, da imajo mladostniki bolj izobraženih staršev manj vedenjskih problemov in višji učni uspeh; mladostniki bolj izobraženih staršev pa so izražali višje izobrazbene aspiracije, ne pa tudi poklicnih.

Pri skupini staršev z nižjo stopnjo izobrazbe (ne pa tudi pri starših s srednjo in visoko stopnjo izobrazbe) je bila vpletenost staršev pomembno neposredno povezana z višjimi izobrazbenimi aspiracijami mladostnikov, ni pa bila pomembno povezana s šolskimi vedenjskimi problemi ali učno uspešnostjo. Pri mladostnikih te skupine so bili vedenjski problemi primarno povezani z nižjimi učnimi dosežki in nižjimi izobrazbenimi aspiracijami. Pri skupini staršev z visoko stopnjo izobrazbe

je bila vpletenost pomembno povezana z manjšim številom vedenjskih problemov mladostnikov.

Avtorji sklepajo, da imajo starši z nižjim SES težje pozitiven vpliv na izobraževanje svojih otrok, saj otroci po starših povzamejo nižje izobrazbene aspiracije in nimajo izkušenj s koristmi uspešnega izobraževanja.

C. Rosenweig (2001) ugotavlja, da je SES družine najvplivnejši za otroke iz visokega in nizkega socialno-ekonomskega okolja, medtem ko je za otroke srednjega razreda manj odločujoč.

Kot statistično pomembne so se glede na SES pokazale različne starševske prakse vpletenosti v šolanje otrok. Značilnosti starševske prakse, ki pomembno pozitivno vplivajo na boljše otrokove dosežke v šoli, pri starših z nizkim SES, so sodelovanje staršev s šolo, čustvena opora otroku, aspiracije glede izobrazbenih dosežkov, angažiranost staršev ter omogočanje razvoja interesov in učenja pri otroku v najširšem smislu. Zanimivo pa je, da je pri starših srednjega družbenega razreda potrjena le ena spremenljivka, ki pomembno pozitivno vpliva na šolski uspeh otrok, in sicer angažiranost.

Spremenljivke starševske prakse, ki negativno vplivajo na šolski uspeh otrok, so prav tako povezane s SES (Rosenweig 2001). Kot pomembne so se pri družinah z visokim SES pokazale tri spremenljivke, in sicer: nadziranje, neangažiranost in permisivnost vzgoje.

SES je povezan tudi s prepričanjem staršev o sodelovanju s šolo. Yonezawa (v Hill idr. 2004) navaja, da si starši z višjim SES sebe bolje predstavljajo v vlogi osebe, ki sodeluje z otrokovim učiteljem, in menijo, da imajo več pravic, ki zadevajo njihovo sodelovanje s šolo. Bolj izobražene matere imajo več informacij o šolanju otrok in so dejavneje vpletene v šolanje otrok. Starši z nižjimi dohodki pa imajo pogosto zadržke do sodelovanja pri otrokovem šolanju; to je povezano s pomanjkljivim znanjem, pomanjkanjem socialne opore in stresom, povezanim z manjšimi finančnimi možnostmi.

Slovenska raziskava (Toličič in Zorman 1977) je pokazala, da učinki socialne diferenciacije močno vplivajo na aspiracije učencev. Tako so se razlike v poklicnih in izobrazbenih aspiracijah med šolanjem v osnovni šoli med 4. in 8. razredom stopnjevale, in sicer so se aspiracije otrok bolj izobraženih staršev povečale, pri otrocih manj izobraženih staršev pa celo nekoliko zmanjšale. Bolj izobraženim staršem je izobrazba večja vrednota, s tem pa vplivajo na oblikovanje vrednot pri otrocih in jih usmerjajo k bolj oddaljenim ciljem, ki zahtevajo več učenja in daljše šolanje. Je pa zanimivo, da si več kot polovica otrok manj izobraženih staršev želi doseči precej boljšo izobrazbo, kot jo imajo njihovi očetje.

Tudi L. Marjanovič Umek, Sočan in K. Bajc (2007) povzemajo iz različnih študij, da višje izobraženi starši praviloma svojim otrokom zagotavljajo boljše materialne možnosti za izobraževanje (npr. otroke vključijo v jezikovne šole in druge dejavnosti, jim priskrbijo različno literaturo, z njimi obiskujejo kulturne prireditve ipd.). To pomeni, da izražajo več spoznavne vpletenosti. Kot navajajo omenjeni avtorji, se večja vpletenost staršev v šolsko delo otrok kaže tudi v tem, da lažje spremljajo otrokov napredek in mu pomagajo, če je potrebno, imajo bolj pozitivna stališča do izobraževanja, višje cenijo znanje in imajo višja pričakovanja v zvezi z otrokovimi učnimi dosežki.

Vrednote staršev kot dejavnik otrokovega šolskega uspeha

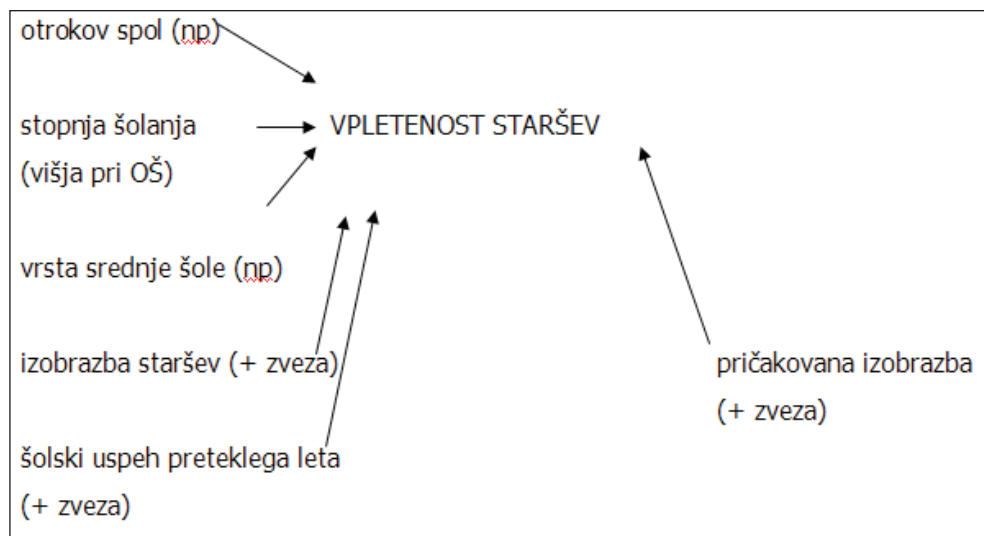
Raziskava avtorjev K. M. Jodl idr. (2001) je preučila povezanost med vrednotami, stališči staršev, aspiracijami otrok in njihovo akademsko samopodobo. Vzorec je sestavljalo 444 popolnih družin. Rezultati so pokazali, da višje kot so starši ocenjevali sposobnosti svojih otrok, višja je bila akademska samopodoba teh otrok. Prav tako so matere, ki so imele za svojega otroka visoke izobrazbene aspiracije in so pri njem pričakovale pozitivne akademske rezultate, bolj verjetno imele otroke, ki so šolo ocenjevali kot pomembno za svojo prihodnost. Rezultati so pokazali podobne pozitivne korelacije med vrednotami tako za matere kot očete. Vendar pa so se kot neposredni napovedni dejavnik izobrazbenih aspiracij mladostnika izkazale le mladostnikove lastne izobrazbene aspiracije. Tako lahko sklenemo, da starševske vrednote na akademskem področju vplivajo na pozitivne akademske rezultate in višino akademskih aspiracij pri mladostniku prek oblikovanja njegovih stališč do tovrstnih problemov. Opisane ugotovitve se ujemajo z odkritji drugih avtorjev (npr. Bouchey in Harter 2005), da se pričakovanja, ki jih imajo učitelji in starši v zvezi z učno uspešnostjo svojih otrok, prenašajo na otrokova lastna pričakovanja učne uspešnosti in na dejansko učno uspešnost. Posredni dejavnik med prepričanji staršev in otrokovimi dosežki je obnašanje staršev (Miller in Davis 1992). Pomemben je tudi pomen, ki ga starši pripisujejo različnim otrokovim dejavnostim. Že pri učencih prvega razreda osnovne šole se je pokazalo, da obstaja pomembna povezanost med otrokovimi ocenami, pomenom, ki ga njegovi starši pripisujejo znanju, in otrokovimi pričakovanji šolskih ocen, kakor tudi med pomenom, ki ga otroci sami pripisujejo šolskemu znanju, in nekaterimi njihovimi pričakovanji šolskih ocen (Cugmas 1993).

Izsledki več študij potrjujejo, da imajo starši velik vpliv – tudi z vpletenostjo v šolanje – na otrokovo akademsko samopodobo in aspiracije v zvezi z izobraževanjem v obdobju prvih let osnovne šole (Eccles v Jodl idr. 2001). V zgodnji adolescenci starši niso več toliko vpleteni v šolske dejavnosti otrok; njihovo vrednotenje izobrazbe se ne kaže več toliko v specifični obliki sodelovanja s šolo, pač pa se večja vloga staršev kaže v interpretiranju realnosti. V obdobju adolescence se diskusije med starši in mladostniki o šoli in prihodnosti ter diskusije med starši, učitelji in šolsko upravo začnejo uveljavljati v korelaciji s šolsko uspešnostjo (Epstein in Sanders v Hill idr. 2004), neposredna vpletenost v šolo pa je značilnejša za starše osnovnošolcev. Kljub temu je neposredna povezanost staršev s šolo pozitivno povezana z uspešnostjo pri odpravljanju težav, ki jih ima njihov mladostnik.

Višja stopnja internalizacije starševskih vrednot je navzoča, če ima mladostnik izkušnje s toplimi družinskimi odnosi, če mu starši dajejo oporo in so zanj pozitivni vzorniki. K. M. Jodl idr. (2001) povzemajo dejavnike, ki so se v različnih raziskavah izkazali kot pomembni napovedovalci mladostnikovega vedenja in dela v šoli. To so: vzgojni stil, komunikacija med otrokom in starši ter dopuščanje avtonomije otroku.

Problem raziskave s hipotezami

Problem raziskave je bil preučiti, ali so otrokov spol, stopnja šolanja (tj. osnovna oz. srednja), vrsta srednje šole in izobrazba staršev povezani z vrsto in stopnjo vpletenosti staršev v izobraževanje njihovih otrok, ter ugotoviti povezanost med vrsto in stopnjo vpletenosti staršev v izobraževanje njihovih otrok in otrokovimi šolskimi ocenami v preteklem šolskem letu in pričakovano končno stopnjo izobrazbe. Hipoteza je bila, da otrokov spol in vrsta srednje šole, ki jo obiskuje, nista pomembno povezana z vrsto in stopnjo vpletenosti staršev v izobraževanje otrok, da je stopnja vpletenosti staršev nižja pri srednješolcih kot osnovnošolcih, da je pozitivno povezana z izobrazbo staršev in otrokovim šolskim uspehom v preteklem šolskem letu. Naslednja hipoteza je bila, da je vpletenost staršev v šolanje njihovih otrok pozitivno povezana z otrokovo pričakovano končno stopnjo izobrazbe, ki jo bodo v življenju dosegli (glej sliko 1).

Slika 1: Pričakovani rezultati povezanosti različnih dejavnikov z vpletenostjo staršev v šolanje njihovih otrok (Legenda: np = statistično nepomembna zveza; OŠ = osnovna šola.)

Metodologija

Raziskovalna metoda

Uporabljena je bila deskriptivna in kavzalno-neeksperimentalna metoda raziskovanja.

Udeleženci

V raziskavi je sodelovalo 121 učencev zadnjega razreda osnovne šole oz. dijakov prvega letnika srednje šole (47,1 % fantov in 52,9 % deklet). 44 osnovnošolcev (36,4 %) in 77 srednješolcev (63,6 %) je obiskovalo eno izmed naključno izbranih osnovnih oz. srednjih šol v severovzhodnem delu Slovenije. 93,5 % dijakov je zaključilo osemletno osnovno šolo, 6,5 % (n = 5) pa osnovno šolo po devetletnem programu. V raziskavi so sodelovali tudi starši omenjenih učencev in dijakov (16,5 % očetov in 83,5 % mater). Zajeti vzorec udeležencev je opredeljen kot neslučajnostni.

Vrsta srednje šole	f	%
Poklicna šola	25	32,5
Srednja strokovna šola	15	19,5
Tehniška gimnazija	21	27,3
Splošna gimnazija	16	20,8
Skupaj	77	100,0

Preglednica 1: Frekvenčna in odstotkovna porazdelitev dijakov po vrsti srednje šole, ki jo obiskujejo

Med anketiranimi dijaki je bilo največ dijakov poklicne šole. Sledili so dijaki tehniške gimnazije. Deleža gimnazijcev in dijakov srednjih strokovnih šol sta bila skoraj enaka.

Stopnja izobrazbe	f	%
Nedokončana osnovna šola	5	4,1
Osnovna šola, poklicna ali triletna srednja šola	47	38,8
Štiriletna srednja šola	35	28,9
Višja šola	17	14,0
Visoka šola ali fakulteta	15	12,4
Specializacija, magisterij ali doktorat	2	1,7
Skupaj	121	100,0

Preglednica 2: Frekvenčna in odstotkovna porazdelitev staršev po njihovi izobrazbi

Največ anketiranih staršev je imelo dokončano osnovno, poklicno ali triletno srednjo šolo. Sledili so starši s končano štiriletno srednjo šolo. V raziskavi je sodelovalo 28,1 % staršev, ki so imeli končano več kot štiriletno srednjo šolo.

Pripomočka

Na osnovi obstoječe literature smo sestavili *Vprašalnik vpletenosti staršev v šolanje otrok za učence in dijake (VSI-O)* in *Vprašalnik vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok za starše (VSI-S)*. Vprašalnika sta vključevala predvsem postavke v zvezi z vedenjsko in osebno vpletenostjo staršev v šolanje njihovih otrok.

Vprašalnik vpletenosti staršev v šolanje otrok za učence in dijake (VSI-O)

VSI-O je vseboval šest vprašanj zaprtega tipa (o otrokovem spolu, vrsti šole, ki jo je obiskoval (tj. osnovna ali srednja), vrsti srednje šole, šolskem uspehu v preteklem šolskem letu in pričakovani končni stopnji izobrazbe). Tem vprašanjem je sledila petstopenjska (od 1 – *sploh ni res* do 5 – *zelo je res*) ocenjevalna lestvica z 38 postavkami o vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok.

Vprašalnik vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok za starše (VSI-S)

VSI-S je vseboval dve vprašanji zaprtega tipa (o spolu in izobrazbi staršev) in pet vprašanj o pogostosti sodelovanja staršev s šolo (tj. pogovori s šolskim osebjem, udeležba na roditeljskih sestankih, izobraževalnih seminarjih in družabnih prireditvah ter prostovoljno sodelovanje pri dejavnostih v šoli). Starši so morali pri vsaki postavki na črto napisati odgovor o pogostosti sodelovanja s šolo. Sledila je petstopenjska ocenjevalna lestvica (od 1 – *sploh ni res* do 5 – *zelo je res*) s postavkami o vpletenosti staršev v šolanje njihovega otroka.

Med merskimi karakteristikami uporabljenih vprašalnikov bi omenili racionalno veljavnost, ki temelji na študiji dosedanjih spoznanj o obravnavani problematiki in ugotovitvah sondažne uporabe obeh vprašalnikov. Zanesljivost temelji na natančnih navodilih, izpolnjevanju ocenjevalnih lestvic z enoznačnimi ocenjevalnimi stopnjami in analizah sondažnega preizkusa. Objektivnost smo zagotovili v fazi zbiranja podatkov z neposredno oddajo izpolnjenih vprašalnikov avtoricam prispevka, v fazi obdelave podatkov pa z doslednim vnašanjem podatkov v računalniško datoteko in ustrezno metodološko obdelavo.

Postopek

Vprašalnika VSI-O in VSI-S sta bila preliminarno preizkušena.

Zbiranje podatkov na osnovi VSI-O je potekalo aprila in maja 2005. Izvedba je bila skupinska in nevodena. Potekala je v dopoldanskem času, v šolskih razredih in brez navzočnosti učiteljic oz. učiteljev. Maja 2005 je potekalo tudi zbiranje podatkov z VSI-S. Učenci in dijaki so vprašalnik oddali staršem; ti so ga rešili v tednu dni in ga vrnilo raziskovalkam v zalepljenih ovojnicah.

Podatki so bili računalniško obdelani s statističnim programom SPSS. Pri tem smo uporabili metode osnovne deskriptivne statistike (*M*, *SD*, *Me*, *Min*, *Max*), neparametrične metode (χ^2) in parametrične metode (analiza variance s predhodnim preizkušanjem homogenosti varianc z Levenovim preizkusom).

Rezultati

Deskriptivna analiza podatkov

Odgovori učencev na vprašanja VSI-O so bili ustrezno razpršeni, saj so bile vrednosti pri skoraj vseh postavkah v razponu od 1 do 5.

Anketirani učenci in dijaki so se večinoma strinjali, da starše zanima njihov šolski uspeh ($M = 4,57$) ter da starši vedo za njihove šolske ocene ($M = 4,21$) in njihovo odsotnost v šoli ($M = 3,74$). Manj kot šolski uspeh starše zanimajo otrokovo počutje v šoli ($M = 3,83$), kaj se otroci v šoli učijo ($M = 3,22$) in njihovo znanje ($M = 2,36$). Bolj kot otrokovo razumevanje s sošolci ($M = 3,41$) jih zanima razumevanje z učitelji ($M = 3,79$). Menimo, da rezultati kažejo storilnostno naravnost staršev. Anketirani učenci in dijaki so poročali, da jim starši večinoma povedo, o čem so se z učitelji pogovarjali na govorilnih urah in roditeljskih sestankih ($M = 4,29$). Manj se s starši pogovarjajo o poklicu ($M = 3,79$).

Starši svojim otrokom večinoma ne berejo niti leposlovnih ($M = 1,14$) niti šolskih knjig ($M = 1,45$) ter jim ne pregledujejo domačih nalog ($M = 1,60$) in šolskih torb ($M = 1,50$). Starši redko ponudijo svojim otrokom konkretno pomoč oz. predlagajo, da bi delali stvari namesto njih, jih pa v večji meri nadzirajo pri šolskem delu. Starši svojih otrok večinoma ne silijo v poklic in šolo, ki jih ne zanima ($M = 1,45$). Večina otrok si ne želi, da bi se starši bolj zanimali za njihovo šolanje ($M = 1,90$).

Na osnovi odgovorov staršev na VSI-S lahko razberemo, da starši najmanj pogosto prostovoljno sodelujejo pri šolskih dejavnostih ($M = 0,09$), a tudi izobraževalnih seminarjev, ki jih organizira šola ($M = 0,19$), šolskih družabnih prireditvev ($M = 0,30$) in roditeljskih sestankov ($M = 1,74$) se udeležujejo redko. Najpogostejši so njihovi pogovori o otroku s šolskim osebjem ($M = 3,18$).

Tudi odgovori staršev o njihovi vpletenosti v otrokovo šolanje so bili ustrezno razpršeni. Starši so ocenili, da njihovi odnosi z učitelji večinoma niso konfliktni ($M = 3,71$). Večinoma so bili zadovoljni s sodelovanjem z učitelji ($M = 3,64$), menili pa so, da je njihovo sodelovanje staršev s šolo omejeno predvsem na pogovor o otroku ($M = 3,66$). Večinoma niso izrazili želje, da bi se v svojem prostem času družili z učitelji ($M = 2,40$) oz. da bi jim zaupali intimne podatke o otroku ($M = 2,42$).

Vloga otrokovega spola pri vpletenosti staršev v otrokovo šolanje

Vlogo spola smo preverile z izračunom enosmerne analize variance. Razlike med fanti in dekleti so bile preverjene na podlagi vseh postavke lestvic, v prispevku pa posebej predstavljamo le statistično pomembne; pri tem je bil p enak ali manjši od 0,05. Pri vseh izračunih analize variance, ki jih navajamo v prispevku, smo prej preizkusile homogenost varianc z Levenovim testom. V vseh primerih, ki jih navajamo v nadaljevanju, je bila predpostavka o homogenosti upravičena.

Dekleta statistično značilno višje ocenjujejo zanimanje staršev za počutje v šoli kot fantje ($F(1,119) = 3,91, p = 0,050$). Starši pri šolskem delu bolj pomagajo dekletom kot fantom, če jih za pomoč prosijo ($F(1,120) = 8,52, p = 0,004$). Fantje si bolj kot dekleta želijo, da bi se starši bolj zanimali za njihovo šolo ($F(1,120) = 6,85,$

$p = 0,010$). Po drugi strani pa starši pogosteje sprašujejo o opravljenih obveznostih za šolo fante kot dekleta ($F(1,120) = 4,55, p = 0,035$). Sklepamo lahko, da jih bolj nadzorujejo kot dekleta. Razlike med spoloma so se torej pojavile predvsem v zvezi z osebno vpletenostjo staršev.

Izračuni enosmernih analiz variance so pokazali, da ne obstajajo statistično pomembne razlike med fanti in dekleti v ocenah vpletenosti staršev, ki so jih dali starši.

Vloga stopnje šolanja otroka pri vpletenosti staršev v šolanje otrok

Kot kažejo izračuni enosmernih analiz variance, osnovnošolci v primerjavi s srednješolci pomembno višje ocenjujejo zanimanje staršev za njihovo znanje ($F(1,120) = 4,61, p = 0,034$); poročajo, da njihovi starši pogosteje vedo, kdaj je v šoli preverjanje znanja ($F(1,120) = 4,82, p = 0,030$), in da se pogosteje pogovarjajo z drugimi starši o šoli ($F(1,120) = 6,77, p = 0,010$).

Osnovnošolci in srednješolci se statistično značilno razlikujejo v tem, ali so jim starši priskrbeli učno pomoč ($F(1,120) = 14,31, p = 0,000$). Tovrstne učne pomoči so v večji meri deležni srednješolci kot osnovnošolci. Verjetno je razlog ta, da so osnovnošolske vsebine lažje od srednješolskih in lahko večini osnovnošolcev pri učenju pomagajo starši sami.

Presenečajo rezultati, ki kažejo, da starši preberejo več leposlovnega gradiva srednješolcem kot osnovnošolcem ($F(1,120) = 4,06, p = 0,046$). Verjetno lahko to ugotovitev povežemo z »domačim branjem«. Starši namesto svojih otrok preberejo knjige, manjša verjetnost pa je, da jim glasno berejo.

Srednješolci so v večji meri kot osnovnošolci poročali, da jih starši silijo obiskovati šolo in izbrati poklic, ki si ju sami ne želijo ($F(1,120) = 4,00, p = 0,048$). To ugotovitev lahko povežemo z dejstvom, da imajo srednješolci že izkušnje s srednjo šolo. Nekateri so se za določeno verjetno odločili po nasvetu staršev, a so ugotovili, da jim ne ustreza. Osnovnošolci pa si srednjo šolo šele izbirajo, pri izbiri osnovne šole pa ni toliko možnosti.

Izračuni enosmernih analiz variance so pokazali, da se starši osnovnošolcev v primerjavi s starši srednješolcev statistično značilno pogosteje pogovarjajo s šolskim osebjem (z učitelji, ravnateljem, svetovalnimi delavci idr.) ($F(1,118) = 7,10, p = 0,009$), udeležujejo skupnih srečanj staršev in učiteljev, kot so npr. roditeljski sestanki ($F(1,120) = 17,39, p = 0,000$), ter izobraževalnih seminarjev, ki jih organizira šola ($F(1,120) = 27,23, p = 0,040$), in pogosteje prostovoljno sodelujejo pri šolskih dejavnostih ($F(1,120) = 5,95, p = 0,016$). Pri starših osnovnošolcev je več vedenjske vpletenosti kot pri starših srednješolcev.

Vloga vrste srednje šole, ki jo obiskujejo dijaki, pri vpletenosti staršev v šolanje otrok

Izračuni enosmernih analiz variance so pokazali, da se starši dijakov, ki obiskujejo različne srednje šole, pomembno razlikujejo v tem, ali vedo, da njihov otrok manjka v šoli ($F(3,76) = 3,11, p = 0,032$). Dodatne analize razlik med dijaki,

ki obiskujejo različne srednje šole, ki temeljijo na t-testih, so pokazale, da so, kot so poročali dijaki, pomembno manj seznanjeni s tem, da njihov otrok manjka v šoli, starši tistih dijakov, ki obiskujejo poklicno šolo, kot starši dijakov v tehniških gimnazijah ($t = 1,80, p = 0,006$). Starši dijakov, ki obiskujejo različne srednje šole, se pomembno razlikujejo v tem, ali vedo, kaj njihov otrok dela pri interesnih in raziskovalnih dejavnostih ($F(3,76) = 3,29, p = 0,025$). Starši dijakov v poklicni šoli so pomembno manj seznanjeni s tem, kaj njihov otrok dela pri interesnih in raziskovalnih dejavnostih, kot starši otrok v tehniških gimnazijah ($t = 2,91, p = 0,006$). Starši dijakov, ki obiskujejo različne srednje šole, se pomembno razlikujejo v tem, koliko se pogovarjajo s starši drugih dijakov na šoli ($F(3,76) = 3,63, p = 0,017$). Starši dijakov v poklicni šoli se pomembno manj pogovarjajo s starši drugih dijakov o šoli kot starši dijakov v srednji strokovni šoli ($t = 2,12, p = 0,041$) in gimnaziji ($t = 3,43, p = 0,001$). Rezultati kažejo, da so starši dijakov poklicnih šol najmanj vpleteni v šolanje svojih otrok.

Starši dijakov, ki obiskujejo različne srednje šole, se pomembno razlikujejo v tem, koliko se udeležujejo družabnih prireditev na šoli ($F(3,76) = 4,48, p = 0,006$). Dodatne analize razlik med dijaki, ki obiskujejo različne srednje šole, ki temeljijo na t-testih, so pokazale, da se starši dijakov, ki obiskujejo tehniško gimnazijo, pomembno pogosteje udeležujejo družabnih prireditev, ki jih organizira šola, kot starši dijakov v poklicni šoli ($t = 2,32, p = 0,025$) in splošni gimnaziji ($t = 2,07, p = 0,046$). Verjetno so dobljeni rezultati odvisni predvsem od tega, koliko konkretne šole, vključene v raziskavo, organizirajo družabne prireditve za starše.

Starši dijakov, ki obiskujejo različne srednje šole, se pomembno razlikujejo v svojem mnenju, da učitelji dobro poučujejo ($F(3,76) = 3,92, p = 0,012$). Starši dijakov, ki obiskujejo srednjo strokovno šolo, so najmanj zadovoljni s poučevanjem učiteljev, in sicer naj bi po mnenju staršev pomembno slabše poučevali kot učitelji v poklicnih šolah ($t = 2,12, p = 0,041$), v tehniških gimnazijah ($t = 2,76, p = 0,009$) in splošnih gimnazijah ($t = 3,25, p = 0,003$). Najbolj so zadovoljni s poučevanjem učiteljev starši gimnazijcev.

Starši dijakov, ki obiskujejo različne srednje šole, se pomembno razlikujejo v svojem mnenju, da učitelji izražajo toplino in razumevanje do učencev ($F(3,76) = 2,73, p = 0,050$). Po mnenju staršev naj bi učitelji v tehniških gimnazijah izražali do učencev največ toplino in razumevanja, pomembno več kot učitelji v srednjih strokovnih šolah ($t = 2,63, p = 0,013$) in učitelji v gimnazijah ($t = 2,39, p = 0,022$). Morda so rezultati odvisni od izbranih šol, morda pa je več topline pri učiteljih posledica politike, ki spodbuja odločanje dijakov za tehniške poklice.

Starši dijakov, ki obiskujejo različne srednje šole, se pomembno razlikujejo v oceni, da niso imeli konfliktov z učitelji ($F(3,76) = 4,12, p = 0,009$). Največ konfliktov z učitelji so imeli starši dijakov v poklicnih šolah, pomembno več, kot so jih imeli starši z učitelji v srednjih strokovnih šolah ($t = 2,20, p = 0,034$) in tehniških gimnazijah ($t = 2,98, p = 0,005$). Najmanj konfliktov z učitelji so imeli starši dijakov na tehniški gimnaziji, to pa se ujema z njihovimi ocenami topline učiteljev v odnosu do dijakov na tej šoli.

Starši dijakov, ki obiskujejo različne srednje šole, se pomembno razlikujejo v oceni, da so jim učitelji vedno dobro svetovali ($F(3,75) = 3,36, p = 0,023$). Najbolje

so staršem svetovali učitelji v splošnih gimnazijah, pomembno bolje kot v poklicnih šolah ($t = 2,43, p = 0,020$) in srednjih strokovnih šolah ($t = 2,69, p = 0,012$). Bolje so staršem svetovali učitelji v tehniških gimnazijah kot učitelji v poklicnih šolah ($t = 2,03, p = 0,049$). Dobljeni rezultati verjetno kažejo boljšo pedagoško in psihološko usposobljenost učiteljev, ki poučujejo na gimnazijah.

Vloga izobrazbe staršev pri njihovi vpletenosti v šolanje otrok

Izračuni enosmernih analiz variance kažejo, da bolj kot so starši izobraženi, bolj so seznanjeni z otrokovimi prekrški v šoli ($F(2,120) = 9,05, p = 0,000$), interesnimi in raziskovalnimi dejavnostmi ($F(2,120) = 3,08, p = 0,050$), bolj pomagajo otroku pri učenju, če jih za pomoč prosi ($F(2,120) = 3,53, p = 0,033$), manj so seznanjeni z otrokovimi domačimi nalogami ($F(2,120) = 3,43, p = 0,036$) in več se udeležujejo družabnih prireditev v okviru šole ($F(2,120) = 6,10, p = 0,003$). Najslabše poznajo otrokove interesne in raziskovalne dejavnosti starši z nižjo izobrazbo. Si pa le-ti najbolj želijo več sodelovanja z učitelji ($F(2,119) = 3,19, p = 0,045$). Najmanj si želijo več sodelovanja z učitelji starši s srednjo izobrazbo, ti tudi najmanj svojega prostega časa preživijo (oz. si to želijo) z učitelji ($F(2,118) = 3,23, p = 0,043$) in najmanj se strinjajo s trditvijo, da so jim v preteklosti učitelji dobro svetovali ($F(2,119) = 3,32, p = 0,039$). Rezultati kažejo višjo vedenjsko in osebno vpletenost staršev z višjo izobrazbo kot staršev z nižjo. Starši z nižjo izobrazbo si verjetno želijo nasvetov učiteljev. Morda starši z višjo izobrazbo lažje sodelujejo z učitelji zaradi podobne stopnje izobraženosti.

Vloga otrokovega šolskega uspeha v preteklem šolskem letu pri vpletenosti staršev v šolanje otrok

Izračuni χ^2 -kvadrat testov so pokazali, da obstaja nekaj pomembnih razlik med otroki z različnim šolskim uspehom v preteklem šolskem letu v ocenah vpletenosti staršev v njihovo šolanje.

Rezultati χ^2 -kvadrat testa kažejo, da med fanti in dekleti obstaja statistično značilna razlika v šolskem uspehu prejšnjega šolskega leta ($\chi^2 = 12,27, df = 4, p = 0,015$). Analiza frekvenčnih razlik pokaže, da je bil pri dekletih močno v ospredju odličen uspeh, največ fantov pa je bilo dobrih.

Na osnovi podrobne analize rezultatov χ^2 -kvadrat testov smo ugotovili, da so se pri otrocih z nižjim šolskim uspehom v preteklem šolskem letu za šolo bolj zanimale matere kot očetje ($\chi^2 = 26,40, df = 16, p = 0,049$), da so tem otrokom starši v večji meri priskrbeli učno pomoč ($\chi^2 = 30,42, df = 16, p = 0,016$), jih pri ponavljanju spraševali učno snov ($\chi^2 = 27,76, df = 16, p = 0,034$), jih bolj silili v šolo in poklic, ki si ga otroci ne želijo ($\chi^2 = 30,38, df = 16, p = 0,016$). Starši otrok z višjim šolskim uspehom so bili manj seznanjeni z otrokovimi domačimi nalogami ($\chi^2 = 26,31, df = 16, p = 0,050$), imeli so manj konfliktov z učitelji ($\chi^2 = 48,23, df = 16, p = 0,000$), so se oz. bi se v prostem času v večji meri družili z učitelji ($\chi^2 = 23,59, df = 12, p = 0,023$) in so se bolj bali konfliktov z učitelji ($\chi^2 = 29,65, df = 16, p = 0,020$). Sklepamo, da so starši otrok z nižjim učnim uspehom bolj vpleteni v šolanje otrok

in da jih k temu silijo prav otrokove nižje šolske ocene. Rezultati se ujemajo z ugotovitvami L. Marjanovič Umek, Sočana in K. Bajc (2006), da je učna uspešnost učencev devetega razreda osnovne šole negativno povezana s starševskim pritiskom in pomočjo pri delu v šoli ter nadzorom in organizacijo otrokovega časa za učenje.

Izračun enosmerne analize variance je pokazal, da obstaja pomembna razlika med starši otrok z različnimi zaključnimi šolskimi ocenami v preteklem šolskem letu v pogostosti udeležbe na skupinskih srečanjih staršev in učiteljev, kot so roditeljski sestanki ($F = 3,30, p = 0,013$), in sicer se najpogosteje udeležujejo roditeljskih sestankov starši otrok z dobrim šolskim uspehom ($M = 2,06, SD = 1,41$), potem z odličnim ($M = 1,97, SD = 0,83$), prav dobrim ($M = 1,46, SD = 0,99$), zadostnim ($M = 1,33, SD = 0,87$) in najmanj pogosto starši otrok z nezadostnim šolskim uspehom ($M = 0,83, SD = 0,41$). Izračuni t -testov so pokazali, da se starši otrok z dobrim šolskim uspehom pomembno pogosteje udeležujejo roditeljskih sestankov kot starši otrok z nezadostnim ($t = 2,09, p = 0,043$) in prav dobrim šolskim uspehom ($t = 2,08, p = 0,042$), starši otrok z odličnim šolskim uspehom pa pomembno pogosteje kot starši otrok z nezadostnim ($t = 3,26, p = 0,002$), zadostnim ($t = 2,05, p = 0,046$) in prav dobrim šolskim uspehom ($t = 2,42, p = 0,018$). Da se prav starši otrok z nižjim učnim uspehom najredkeje udeležujejo roditeljskih sestankov, verjetno kaže, da jim način vodenja teh sestankov ni prilagojen. Težko verjamemo, da teh staršev otrokov učni uspeh preprosto ne bi zanimal.

Povezanost med zaželeno končno izobrazbo in vpletenostjo staršev v šolanje otrok

Med otroki, ki so sodelovali v raziskavi, je največ (43,8 %) tistih, ki želijo doseči višjo, visoko oz. univerzitetno izobrazbo. Kar 36,4 % se jih želi izobraževati na podiplomskem študiju. 13,2 % bi se jih zadovoljilo s srednjo šolo, štirje si želijo zaključiti poklicno šolo in štirje se neodločeni glede tega, katero stopnjo izobrazbe želijo.

Rezultati χ^2 -kvadrat preizkusa kažejo, da obstaja med fanti in dekleti statistično značilna razlika v zaželeni stopnji izobrazbe ($\chi^2 = 14,28, df = 4, p = 0,006$). Dekleta imajo višje aspiracije kot fantje.

Rezultati enosmerne analize variance so pokazali, da se otroci, ki si želijo doseči različno stopnjo izobrazbe, pomembno razlikujejo v odgovorih na VSI-O in VSI-S. Višjo stopnjo končne izobrazbe si otroci želijo, bolj se starši zanimajo za otrokovo počutje v šoli ($F(4,119) = 3,48, p = 0,010$), bolj jih zanima otrokovo razumevanje z učitelji ($F(4,120) = 2,92, p = 0,024$) in sošolci ($F(4,120) = 4,19, p = 0,003$), bolj so seznanjeni z otrokovimi šolskimi ocenami ($F(4,119) = 2,57, p = 0,042$), prekrški v šoli ($F(4,120) = 3,00, p = 0,021$), odsotnostjo od pouka ($F(4,120) = 3,25, p = 0,014$) in s tem, kaj otrok dela pri interesnih in raziskovalnih dejavnostih ($F(4,120) = 3,04, p = 0,020$). Višja kot je stopnja končne izobrazbe, ki si jo otroci želijo, več se s starši pogovarjajo o poklicu ($F(4,120) = 3,93, p = 0,005$). Nižja kot je stopnja končne izobrazbe, ki jo otroci pričakujejo, bolj si želijo, da bi se njihovi starši bolj zanimali za njihovo šolanje ($F(4,120) = 2,90, p = 0,025$), pogosteje jim starši priskrbijo učno pomoč ($F(4,120) = 3,62, p = 0,008$), bolj jih starši silijo v šole in poklic, ki jih zavračajo ($F(4,120) = 4,95, p = 0,001$). Najmanj zaupajo svoje težave

staršem tisti otroci, ki želijo dokončati le poklicno šolo ($F(4,120) = 2,77, p = 0,030$). Sklenemo lahko, da je vpletenost staršev v šolanje otrok pozitivno povezana z otrokovimi izobrazbenimi aspiracijami. S trditvijo, da učitelji izražajo v odnosu do učencev toplino in razumevanje, se najbolj strinjajo starši otrok, ki želijo končati poklicno šolo ali podiplomski študij ($F(4,119) = 2,83, p = 0,028$). Starši otrok, ki želijo dokončati poklicno šolo, v največji meri ocenjujejo, da so jim učitelji vedno dobro svetovali ($F(4,119) = 2,85, p = 0,027$) in so zadovoljni s svojim sodelovanjem z učitelji ($F(4,120) = 2,65, p = 0,037$).

Razprava

Preverjanje hipotez

Rezultati so delno potrdili postavljeno hipotezo. Pričakovali smo, da otrokov spol ni povezan z vrsto in stopnjo vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok, vendar so rezultati odkrili določene razlike med spoloma, in sicer so se pokazale le v poročanjih otrok, ne pa tudi njihovih staršev. Starši deklet so bolj vpleteni v šolanje otrok kot starši fantov. Starši naj bi svoje sinove bolj nadzorovali kot hčerke. Razlike so se pojavljale predvsem v osebni vpletenosti staršev.

Rezultati so pokazali, da starši dijakov v poklicnih šolah izražajo manj osebne vpletenosti v šolanje svojih otrok kot starši dijakov na drugih srednjih šolah, to pa ni potrdilo naših pričakovanj, da ni razlik v vpletenosti staršev glede na vrsto srednje šole, ki jo njihov otrok obiskuje.

Starši srednješolcev izražajo nižjo stopnjo vedenjske in osebne vpletenosti kot starši osnovnošolcev, to pa potrjuje postavljeno hipotezo. Starši srednješolcem pogosteje kot osnovnošolcem priskrbijo učno pomoč drugih strokovnjakov.

Tudi rezultati, ki kažejo, da bolj izobraženi starši izražajo višjo stopnjo vedenjske in osebne vpletenosti kot manj izobraženi starši, potrjujejo postavljeno hipotezo.

Načini vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok so povezani z ucnim uspehom, ki so ga njihovi otroci imeli v preteklem šolskem letu. Manj vedenjske vpletenosti izražajo starši otrok z nižjim šolskim uspehom kot starši otrok z višjim šolskim uspehom. Več konkretne pomoči pa priskrbijo starši otrokom z nižjim ucnim uspehom kot otrokom z višjim ucnim uspehom. Rezultati se le delno ujemajo s hipotezo. Pričakovale smo enotnejše rezultate, in sicer višjo vpletenost staršev pri otrocih, ki so v preteklem šolskem letu imeli višji šolski uspeh, in narobe.

Starši otrok, ki pričakujejo, da bodo ti v življenju dosegli višje stopnje izobrazbe, so bolj vpleteni v šolanje svojih otrok kot starši otrok z nižjimi izobrazbenimi aspiracijami. Tudi ti rezultati so potrdili postavljeno hipotezo.

Korelacijske zveze

Raziskava ni odkrivala vzročnih zvez med vrsto in stopnjo vpletenosti staršev v šolanje otrok in drugimi obravnavanimi spremenljivkami. Tako ne moremo

odgovoriti na vprašanje, kaj naj storijo starši, da bodo njihovi otroci uspešnejši učenci oz. dijaki (Rosenzweig 2001).

Veliko je dejavnikov, ki vplivajo na šolski uspeh. Eden izmed teh bi lahko bila tudi vpletenost staršev v šolanje njihovih otrok. Na osnovi pregleda številnih raziskav in na osnovi lastnih raziskav L. Marjanovič Umek, Sočan in K. Bajc (2007) navajajo te dejavnike, ki vplivajo na prilagoditev šoli in na učno uspešnost: psihološke značilnosti otrok in mladostnikov (intelektualne sposobnosti, govorna kompetentnost, motiviranost za šolsko delo, učne navade, odnosi z vrstniki, osebnostne značilnosti ipd.), družinsko okolje (SES družine, izobrazba staršev, odnos staršev do učnih dosežkov njihovih otrok ipd.), širše družbeno okolje (šolska klima, menjave učiteljev, izobraževalna politika ipd.), pri tem pa ne gre zanemariti genskih dejavnikov. Pri pojasnjevanju šolske uspešnosti gre praviloma za interaktivne učinke omenjenih dejavnikov (Marjanovič Umek, Sočan in Bajc 2006). V raziskavi z učenci devetega razreda osnovne šole so L. Marjanovič Umek, Sočan in K. Bajc (2007) odkrili, da lahko s predpostavljenim modelom vzročnih povezav, v katerem so najmočnejši napovedniki učne uspešnosti mladostnikova govorna kompetentnost, splošna inteligentnost ter vestnost in odprtost/intelekt kot osebnostni dimenziji, skupno pojasnimo od 53 % do 63 % razlik v učni uspešnosti mladostnikov. V tem modelu se pojavlja tudi izobrazba staršev; na učno uspešnost lahko vpliva neposredno in posredno. Menimo, da lahko tudi vpletenost staršev v šolanje njihovih otrok, ki predstavlja enega izmed številnih dejavnikov družinskega okolja, vpliva na šolsko uspešnost njihovih otrok neposredno in posredno. L. Marjanovič Umek, Sočan in K. Bajc (2006) so potrdili dve komponenti vpliva staršev na delo v šoli, ki pomembno napovedujeta učenčevo učno uspešnost: pritisk staršev za delo v šoli in pomoč pri šolskem delu. Morda gre v teh primerih za neposredni vpliv, preveriti pa bi bilo treba, koliko starši z vpletenostjo v šolanje otrok vplivajo na druge psihološke značilnosti otrok in mladostnikov (npr. na učne navade, vestnost, motiviranost za šolo) in na širše družbeno okolje (npr. na menjave učiteljev).

Osrednji problem raziskave, predstavljene v tem prispevku, ni bil odkriti, ali starši s svojo vpletenostjo v šolanje svojih otrok vplivajo na otrokovo šolanje (tj. šolski uspeh, izobrazbene aspiracije ipd.), ampak le odkriti dejavnike, ki so povezani z vpletenostjo staršev. Povsem možno je, da v resnici gre za vzročni odnos med vpletenostjo staršev in učnim uspehom otrok; vprašanje pa je, kaj je vzrok in kaj posledica. Verjetno gre za recipročne zveze. Tudi otroci lahko vplivajo na vrsto in stopnjo vpletenosti staršev. Tisti otroci, ki imajo boljše šolske ocene, višje izobrazbene aspiracije ipd., vplivajo na svoje starše tako, da se ti raje in zato tudi pogosteje vedenjsko in osebno vključujejo v šolanje svojih otrok. Prav tako lahko nekateri starši več sodelujejo s šolo oz. so osebno bolj vpleteni v šolanje otrok prav zato, ker to njihovi otroci potrebujejo, saj se težje učijo, so manj vestni, imajo slabši šolski uspeh ... Johnson, McGue in Iacono (v Marjanovič Umek, Sočan in Bajc 2007) so ugotovili, da lahko otroci od staršev podedujejo tudi predispozicije za vpletenost v šolo in zanimanje za šolo (npr. ali radi hodijo v šolo, ali si želijo dobrih ocen). Ta ugotovitev zmanjšuje pomen vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok.

Sklep

Problem raziskave, ki jo predstavljamo v pričujočem prispevku, je bil odkriti dejavnike, ki so povezani s stopnjo in vrsto vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok. To lahko predstavlja prvo stopnjo v obravnavi problematike vpletenosti staršev. V nadaljnjih raziskavah bi bilo treba obdelati podatke, zbrane z VSI-O in VSI-S, z multivariantnimi analizami in ugotoviti, ali se postavke združujejo v podlestvice in katere so to. Treba bi bilo preveriti notranjo zanesljivost teh podlestitvic in veljavnost VSI-O in VSI-S. To bi lahko preverili z ugotavljanjem povezanosti med lestvicama, predstavljenima v prispevku, in Vprašalnikom starši in šola (Inventory of Parental Influence – IPI; Cambell 2001), ki so ga priredile slovenske avtorice (prim. Zupančič, Marjanovič Umek in Levpušček Puklek 2004). Popolnejšo mero starševske vpletenosti v šolanje otrok bi dobili, če bi vprašalnika VSI-O in VSI-S vsebovala poleg postavk vedenjske in osebne vpletenosti še postavke spoznavne vpletenosti. Te kažejo, koliko spoznavnih spodbud straši omogočajo otroku (npr. koliko imajo doma knjig, priročnikov, slovarjev, računalnikov ipd.; koliko otroka vključujejo v različne zunajšolske dejavnosti). Zanimivo bi bilo odkriti ne le, kakšen vpliv ima vpletenost staršev v šolanje njihovih otrok na otrokovo šolsko uspešnost in izobrazbene ter poklicne aspiracije, ampak tudi, ali je vpletenost staršev povezana z razvojem drugih otrokovih lastnosti, kot je npr. samopodoba.

Literatura in viri

- Bouchey, H. in Harter, S. (2005). Reflected appraisals self-perceptions, and math/science performance during early adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 97, št. 4, str. 673–686.
- Campbell, J. R. (2001). Inventory of parental influence (IPI). V: Toulitatos, J., Perlmutter, B. F. in Straus, M. A. (ur.). *Handbook of family measurement techniques*. Vol. 3. Thousand Oaks, CA: Sage, str. 152–154.
- Cugmas, Z. (1993). Vloga staršev pri oblikovanju percepcije lastne kognitivne kompetence visoko kognitivno uspešnih prvošolcev. Doktorsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Cugmas, Z. (1999). Očka, jaz sem najboljši: razvoj otrokove zaznave lastne šolske uspešnosti. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.
- Grolnick, W. S. in Slowiaczek, M. L. (1994). Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model. *Child Development*, 65, str. 237–252.
- Hill, N. E., Castellino, D. R., Lansford, J. E., Nowlin, P., Dodge, K. A., Bates, J. E. in Pettit, G. S. (2004). Parent academic involvement as related to school behavior, achievement, and aspirations: Demographic variations across adolescence. *Child Development*, 75, št. 5, str. 1491–1509.
- Jodl, K. M., Michael, A., Malanchuk, O., Eccles, J.S. in Sameroff, A. (2001). Parent's roles in shaping early adolescents' occupational aspirations. *Child Development*, 72, str. 1247–1265.

- Marjanovič Umek, L., Sočan, G. in Bajc, K. (2006). Šolska ocena: koliko jo lahko pojasnimo z individualnimi značilnostmi mladostnika in koliko z dejavniki družinskega okolja. *Psihološka obzorja*, 15, št. 4, str. 25–52.
- Marjanovič Umek, L., Sočan, G. in Bajc, K. (2007). Vpliv psiholoških dejavnikov in izobrazbe staršev na učno uspešnost mladostnikov. *Psihološka obzorja*, 16, št. 3, str. 27–48.
- Miller, S. A. in Davis, T. L. (1992). Beliefs about children: A comparative study of mothers, teachers, peers, and self. *Child Development*, 63, str. 1251–1265.
- Rosenzweig, C. (2001). A meta – analysis of parenting and school succes: The role of parents in promoting student's academic performance. Paper presented at the annual meeting of the American educational research association. Seattle: WA.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M. in Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Development*, 63, str. 1266–1281.
- Stevenson, D.L. in Baker, D.P. (1987). The family – school relation and the child's school performance. *Child Development*, 58, str. 1348–1357.
- Toličič, I. in Zorman, L. (1977). *Okolje in uspešnost učencev*. Ljubljana: DZS.
- Zupančič, M., Marjanovič Umek, L. in Levpušček Puklek, M. (2004). *Vprašalnik starši in šola*. Slovenska priredba. Neobjavljeno gradivo. Ljubljana: Katedra za razvojno psihologijo, Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta.

Zlatka CUGMAS, Ph.D. (University of Maribor, Slovenia)

Nataša KEPE-GLOBEVNIK, M.A. (A-projekt, Ltd., Slovenia)

Jovita POGOREVC MERČNIK, M.A. (Center for Social Work Slovenj Gradec, Slovenia)

Tina ŠTEMBERGER (Dragomir Benčič Brkin Elementary School, Slovenia)

PARENTAL INVOLVEMENT IN THEIR CHILDREN'S EDUCATION

Abstract: Parental involvement is defined as the degree to which parents are dedicated to their parental roles and accelerate their children's optimal development (Maccoby and Martin in Grolnick and Slowiaczek 1994). Grolnick and Slowiaczek distinguish between parental involvement in general and in the educational field. In the educational field they make the difference between behavioral, personal and cognitive involvement. In the research carried out among 121 pupils of the last class of primary-school or the first class of secondary-school, we applied *The questionnaire about parental involvement in their children's education – for children* (VSI-O) and *The questionnaire about parental involvement in their children's education – for parents* (VSI-S) and investigated the relationships between child's gender, level of education (primary-school or secondary-school), type of secondary-school, parental education and parental involvement in their children's education. We researched the correlations between parental involvement in their children's education and child's school grades in the past school year and their expected final level of education. Analyses are based on descriptive statistics, the χ^2 -test and ANOVA. The results show that parental involvement in their children's education is more intensive for their daughters than for their sons and for their primary-school children than for their secondary-school children; that parental involvement is more intensive among more educated than among less educated parents and that the correlations between parental involvement and their children's school success and educational aspirations are significant.

Key words: parental involvement, primary-school and secondary-school children, factors of involvement, school success, educational aspirations